

Iktatószám

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

902.6

Hely

"1913"

Szerző

Palóczy Edg.

Cím

Contra-Aquincum.

Forrás:

Pesti hírlap

Személy

Bp.

(Hely)

1913

(Idő)

4/17.

(Köt. v. 1)

godtan haladhat megkezdett útján, mely a haladás és fejlődés útja. Esmék és igazságok, harcok és ellenzések közt tisztázódnak.

F. I.

Contra-Aquincum.

(A Margitsziget ujjaszületése alkalmából.)

A Krempel-malomtól a Császárfürdő vidékéig, az óbudai hegyek lábától a Duna partjáig virágzó város terült el másfélezer év előtt: Aquincum. Egy kisded Róma a szőke Danubius partján. Forumán a II. segédlegió jelvénye büszkélkedett, templomaiban a mindenható Jupiter és sokszámu istentársai felé szállott a hívők imája. Amphitheatrumban vasizmu gladiátorok küzdelmében győnyörködtek a római világ asszonyai, kicsiny kacsóikkal tapsolva a férfiak halálos tusáján, babérszorosával övezve a győztes homlokát.

A gondosan kikövezett utcákon szilaj paripák röpitették tova a bigákat s quadrigákat, melyekről a büszke rómaiak leereszkedő mosolylyal vizonozták a földig hajló rabszolgahad néma üdvözlését. Másfél évezred mult el azóta, de a bigák és quadrigák nyoma még mindig meglátszik az évezredek álomból új napvilágra keltett aquincumi főutca kiásott kövezetén. Feltámadtak a régi Aquincum lakói is másfél évezredek álomból s felénk mosolyognak a hideg sarkövekről, hová a művész keze véste ki őket. Itt egy harcos, sisakos, vértés ifju tekint reánk, amott egy egész familia lép elénk a sarkövön: asszonyok és férfiak, gyermekeikkel, unokáikkal.

A IV. század derekán érte el Aquincum legnagyobb kiterjedését. I. Valentinianus korába, a hanyatló Róma egyik utolsó császára idejébe vezettem vissza az olvasót. Tul a Dunán, Aquincum-

mal szemben kezdődik a barbárok toltje. Félelmes föld ez, melynek vad harcosaival néznek állandóan farkasszemet a dunamenti római városok. Vad törzsek lakják, quadok, jazygok, kik ott élnek, a világbirodalom szélén, minden műveltség nélkül, de akiktől megreszkét a világot uraló Róma, ha seregeikkel fölkészülnek ellene. Nyomtalanul tuntek el e népek. Alig maradt róluk emlék a főváros határában. Néhány pénzdarab, melyet római mintára vertek, kerül olykor-olykor elő a föld méhéből s egy fejedelmi sisak, melyet az archeologia „az eskütéri sisak” néven ismer, a Nemzeti muzeum egyik feltve őrzött kincse, emlékeztet csak rájuk. Ott találták hét méter mélyen a Duna iszapjába temetve az eskütéri hidfő építések. Drágakövei megfakultak, aranyozása lekopott, azt sem tudják biztosan, milyen nép fia viselte egykoron. Sic transit gloria mundi!

Száz év előtt, anno 1812-ben, az Ördögmalom tájékán, szemben a Margitsziget felső csucsával, a pesti oldalon feküdt Göttersdorffer János pesti polgár dülője. A pesti burgerséggel akkor még nem volt incompatibilis a földművelés. Sőt igen sok pesti polgár egyuttal földesur is volt a pesti határban. Az Újépület mögött már szabad volt fölszántani a földet, az Országuton, a mai Váci-köruton egymás mellé sorakoztak a majorságok, a Rókus-kórház pedig hatalmas kiterjedésű marhalegelő közepében állott. Az említett év egyik szép tavaszi napján Göttersdorffer uram kiment a földjére, hogy szántóival vetés alá fogja földjeit. Eddig legelőként gyümölcsöztek neki, most fölszántásukba akart fogni. Nem ő rajta mult, hogy nem sikerült. Egymásután kövekbe botlott az eke s lassan-lassan egy hatalmas építmény alapfalai

bontakoztak ki az ámuló-bámuló emberek szemei előtt. Contra-Aquincum maradványai napvilágra kerültek. Másnap már valóságos bucsujárás indult meg az Ördögmalom felé. Mindenki látni akarta a csodás szántóföldet, romantikus lelkek már mesés kincsek fölfedezéséről álmodoztak: aranyhegyekről a romok alatt. Dehiszen ottan turkálhatták a földet napestig, köveknél egyéb bizony nem került elő, no meg nagy rakás téglá, el látva a szépen hangzó: VICENTIA névvel. A népvándorlás egymást követő rablóhadjáratai elemeltek ott mindent. Hogy milyen alaposan dolgoztak e tekintetben, pompásan bizonyítja az aquincumi muzeum numizmatikai része. Száz és száz római pénzdarab került elő a romok alól, arany azonban egyetlenegy. Az is csak úgy tudta a barbárok für-

késző tekintetét kikerülni, mivel egy levezető csatornába gurult.

A nagy kiterjedésű alépitmény, melyből alacsony vizálláskor Heuffler tanuságtétele szerint még az ötvenes években is látszott némi maradvány: a contra-aquincumi védvár alapépitménye volt. Védte pedig ez a vár a dunahidat, mely a szemben fekvő Aquincumból a mai Margitsziget felső csucsát érintve, vezetett ide. E vár tehát ugynevezett hidvár volt, amilyent a rómaiak nagy folyamok mentén sok helyen emeltek. Ott tehát, ahol most tervezgetik az óbudai hidat, állott 370 körül Krisztus születése után az első hid a pesti határban. Még írott emlék is maradt reánk a mai gyönyörű Dunahid első oszéról. Ammianus Marcellinus, I. Valentinianus császár kortársa, a kitünő római történész, munkájában (Hist. Libri XXX. Cap. 5.) beszél róla: „Valentinianus Aquincum prope

costra commisit: navigisque ad septentrionem casum coniunctis, et contrabulato celeri studio ponte, per partem aliam transiit in Quados.“ Ime, a budapesti határban másfél évezred előtt létesült hidnak a keresztlevele. Az első hidépítő városunk határában tehát a római világbirodalom egyik légiókat a quadok elleni hadjáratra, amint ezt a *Notitia Imp.* is hűségesen följegyzi. A győztesen befejezett quad háboru után, ugy látszik, még inkább felvirágzott a hidfőnél épülő telep, melyet az egykori források Contra-Aquincumnak neveznek, később pedig Transaquincum névre kereszteltek. Már Rómer Flóris, a régi Pest fáradhatatlan kutatója sejtette, hogy Contra-Aquincum belenyult a mai Belváros területére, hypothésisének beigazolását azonban már nem élte meg. Az eskü-téri hid építésénél, mélyen az iszapos földbe temetve, hatalmas római sarkofagokra bukkantak az építkezők. Római harcosok sírfeliratai kerültek elő, kik itt állomásoztak Contra-Aquincumban. A nagyfontosságú lelet, fölfedezések akadtak komoly szakemberek, akik azt vitatták, hogy ezek a sírkövek az Árpádok idejében Óbudáról, a régi Aquincum helyéről kerültek ide, hol aztán építőköveknek használták fel őket. Megdőnti ezt a fura érvelést azonban az a körülmény is, hogy csak az elmúlt években egy belvárosi házépítés alapzatának kiástakor római korból származó római typusu agyagedényekre bukkantak. Ezeket bizony senki sem hozta Óbudáról. Contra-Aquincumot végül is a népvándorlás hullámai pusztították el, mint ahogy Aquincum is ekkor ment tönkre. Aquincum nagyobb volt Contra-Aquincumnál, ott tovább tartott, míg a római világ emlékei teljesen elpusztultak. Amikor Tollius Jakab, a XVII. század derekán lerajzolta Budát s Óbudát, a mai Melocco-féle cementgyár fölött még hatalmas toronyszerű római épületromok állottak, ott láthatók ma is Tollius híres Itinerariumában a rézmet-szetű képeken.

Vajon kik lakták Contra-Aquincumot a római világban? Aquincumban a II. segédlegió állomásozott. A lakosság zömét a római katonafamiliák alkották, akikhez elrómaiiasodott pannonok is csatlakoztak. Contra-Aquincum lakosságának zömét szintén a római helyőrség alkotta. *Cellarius Notitia orbis antiqui* című munkája hivatkozva a *Notitia Imperii Romani*-ra segédőrhelynek mondja, mely Aquincummal szemben a barbárok földjén fekszik és egy praefectus alá van rendelve. Ugy látszik tehát, hogy itt egy más csapattest állomásozott. A mult század elején egyik etimologusunk iparkodott ezen kérdésre felelni. Szerinte Contra-Aquincumban az alsó Itáliában fekvő *Paestum* városából való legionáriusok állomásoztak

zért kapta Contra-Aquincum kesőbb a Pest nevet. Igy boronálta össze egy tudós agy a sybariták építette, világhírű templomromjairól híres olaszországi várost Pesttel. Se non é vero, è ben trovato. Mindenesetre kellemesebben hangzik mint német jóakaróink XVII. századbeli magyarázata, mely szerint Pest azért kapta ezt a nevet, mivel belőle indult első pusztító útjára a fekete halál, a pestis. Ennél bizony még a szláv pest (kemence) szóból való eredetlevezetés is elegánsabban hangzik.

Az Aquincum és Contra-Aquincum között fekvő Óbuda és Margitsziget, szintén római élet-

nek volt színhelye. Mind a kettő fürdőhelye volt a római világnak. Az óbudai szigeteken gyönyörű mozaikokat tártak fel a hajógyár építésekor, a Margitszigeten pedig még egy emberöltő előtt megvolt a hajdani római fürdő maradványa.

A sziget északi csucsa fölött alacsony vizá-láskor igen jól ki lehetett venni egy alacsony homokzátonyon a rómaiak használta hévfürdő kőfal-kerítette forrását, melyből akkor azonban már nem bugyogott ki a meleg forrásvíz. A XVIII. század derekán egy kis sziget középpontjában feküdt ez a fürdő, melyet állítólag a törökök is használtak, az óbudai svábok pedig később Badhäusel-Inselnak neveztek el. Az 1775. szörnyű víz-áradás, mely sok tekintetben még az 1838. árvizet is felülmulta, tönkretette a régi világnak ezt az érdekes emlékét. Most a Margitsziget nagyszabású feltöltési munkálatai közben talán ismét nyomára akadnak majd.

A sziget mellett virágzott római telepeket felváltotta a gyárak zakatolása, füstökádó kémé-nyek, sivár bérkaszárnnyák világa. A római világ évezredek pusztításával dacolt, szívós emlékei bá-mulatot keltenek a késő utódok előtt, Fortuna is-tenasszony azonban mégis csak felénk: Nagy Bu-dapest felé fordult.

Palóczy Edgár.